

К.е.н. Нікітішин А.О., Хозінська І. С., Пасічник В.В.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЛЬ У БЮДЖЕТНІЙ ПОЛІТИЦІ.

Посилення ролі держави в економіці призводить до збільшення державних видатків, а необхідність їх фінансування обумовлює актуальність проблем із формування доходів бюджету, основну частину яких складають податкові надходження. Крім того, функціонування національної економіки в умовах постійного бюджетного дефіциту та зростаючого державного боргу висуває на передній план необхідність розгляду питань стосовно трансформації елементів податкової системи з метою забезпечення відповідного рівня податкових надходжень, адекватного вимогам сучасної економіки.

Актуальність даної теми та її вибір для дослідження, визначається її високою соціально-економічною роллю в фінансовій діяльності держави та недостатнім науково-теоретичним, методичним і організаційно-економічним обґрунтуванням існуючих проблем формування дохідної частини Державного бюджету, його значенням для економічного розвитку країни в процесі становлення ринкової економіки, так як в умовах створення ринкового середовища бюджет виступає головним джерелом фінансування суспільних благ та послуг; залишається важливим інструментом управління і формування фінансової політики держави та розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту між галузями економіки, верствами населення й територіями з метою підвищення ефективності економіки та добробуту громадян.

На сучасному етапі економічних перетворень в Україні посилюється роль системи оподаткування та податкової політики в системі бюджетно-податкового регулювання економіки. Виконуючи фіскальні функції, податки одночасно забезпечують раціональний перерозподіл ВВП, слугують вагомим важелем державного регулювання економіки.

Формування податкових надходжень бюджету повинно розглядатися не тільки як невід'ємна складова бюджетного процесу, а, передусім як інструмент регулювання фінансово-економічних відносин.

Серед вчених, які займалися вивченням податкових надходжень, дослідженням їх впливу на систему доходів державного бюджету та на соціально-економічний розвиток суспільства, варто відзначити: В. Островецький, С. Буковинський, О. Колесник, В. Вишневський, А. Даниленко, О. Данилов, Т. Єфименко, І. Луніна, І. Лютий, Ц. Огонь, В. Опарін, К. Павлюк, А. Соколовська, Л. Тарангул, В. Федосов, І. Чугунов, Л. Шаблиста, С. Юрій та ін.

Податкові надходження бюджету, їх формування, розподіл та використання є важливим елементом системи бюджетно-податкового регулювання економіки, значення якої посилюється в умовах трансформації економічної системи. На цій стадії економічних перетворень вплив держави

на розвиток економіки набуває непрямого характеру і реалізується шляхом проведення економічної, в тому числі бюджетної та податкової політики, послідовність та виваженість якої визначають темпи економічного зростання.

Податки являють собою обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб до бюджету. Історично це найдавніша форма фінансових відносин між державою і членами суспільства. За економічним змістом податки відображають фінансові відносини між державою і платниками податків з метою створення загальнодержавних централізованих фондів грошових коштів, необхідних для виконання державою її функцій [1].

Основне призначення податкових надходжень – забезпечення бюджету країни фінансовими ресурсами з метою фінансування державних видатків. Податкові надходження формуються за рахунок мобілізації до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів, сукупність яких утворює систему оподаткування. Обсяги податкових надходжень бюджету визначаються станом розвитку економіки країни, кількістю економічних агентів та їх активністю, які відповідно до положень національного податкового законодавства зобов'язані здійснювати відрахування на користь держави, а також потребами держави щодо перерозподілу ВВП та фінансового забезпечення реалізації державних програм. Природа податкових вилучень обумовлює характер утворення податкових надходжень бюджету, формування яких здійснюється державою шляхом вилучення частини доходів чи інших активів платників податків на основі реалізації конституційного права на суверенітет в оподаткуванні. Податкові надходження посідають провідне місце серед різних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки, вони є найбільш адекватним і об'єктивним відображенням стану національної економіки (економічного зростання або спаду) [3].

Визначимо роль податкових надходжень у доходах Державного бюджету, шляхом проведення аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

Структура доходів Державного бюджету України за 2010- 2012 роки,%

Доходи,млн. грн.	2010 рік	2011 рік	2012рік	2010 рік,%	2011 рік,%	2012рік,%
Доходи	314506,3	398553,6	445454,3	100,0	100,0	100,0
Податкові надходження	234447,7	334691,9	326708,5	74,5	84,0	73,3
Неподаткові надходження	73837,0	60003,7	71128,8	23,5	15,1	16,0
Інші надходження	6221,6	3858,0	47617,0	2,0	1,0	10,7

З даних, наведених в таблиці 1, ми бачимо, що податкові надходження складають $\frac{3}{4}$ доходів Державного бюджету протягом останніх років. Так, у 2010 році податкові надходження склали 74,5% доходів бюджету становить 234447,7 млн. грн., у 2011 році цей показник значно зріс і становив 84%,

тобто 334691,9 млн. грн., а у 2012 році – 73,3%, тобто 326708,5 млн. грн. Ці показники свідчать про те, що роль податкових платежів дуже велика, оскільки ефективність виконання державою своїх функцій та добробут суспільства в цілому залежить від кількості сплачених податків.

У 2012 році податкові надходження становили 326708,5 млн. грн., тобто понад 73%, неподаткові надходження – 71128,8 млн. грн., що становить 16% загального обсягу доходів.

До факторів, що впливають на обсяг податкових надходжень до бюджету, відносять макроекономічні чинники, які змінюються з кожним роком: розмір ВВП, структура платіжного балансу, законодавча база. Крім цього, на обсяг податкових надходжень до бюджету впливають і мікроекономічні чинники: вибір підприємствами виду свого оподаткування, наявність у підприємств податкових пільг, рівень прибутковості суб'єктів господарювання, розмір їх валового доходу, витрати на оплату праці в структурі собівартості продукції підприємства, середньооблікова чисельність працюючих, ефективність податкового менеджменту підприємств тощо [2].

Значний вплив на обсяги податкових надходжень до бюджету має група соціально-економічних факторів, яка визначає потужність податкового потенціалу, насамперед базу оподаткування і, відповідно, визначальний для нарахування податкових платежів.

Важливою складовою аналізу податкових надходжень державного бюджету є їх динаміка, яка дає змогу охарактеризувати зміну обсягу надходжень до бюджету за кожний період (рис. 1)

У 2011р. порівняно з 2010р. загальна сума доходів без урахування трансфертів збільшилась на 27568320,1 тис. грн., що у відсотковому відношенні становить 10,81%. Податкові надходження в загальній сумі зросли на 24,8%, що становить 47265328,3 тис. грн., в межах цієї групи найбільше зросли податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості – 11075025,3 тис. грн. або на 27,66%, внутрішні податки на товари і послуги зросли в цілому на 11,49%. Проте, збори за спеціальне використання природних ресурсів зменшились на 51,64% порівняно з попереднім роком.

Зростання податкових надходжень у 2011 р. порівняно з попереднім періодом, зокрема можна пояснити зміною бюджетної класифікації, коли окремі групи неподаткових надходжень були переміщені в податкові надходження, що, відповідно, призвело до зменшення об'єму неподаткових надходжень (рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси тощо), внаслідок прийняття Податкового кодексу, а відтак збільшило навантаження на підприємців.

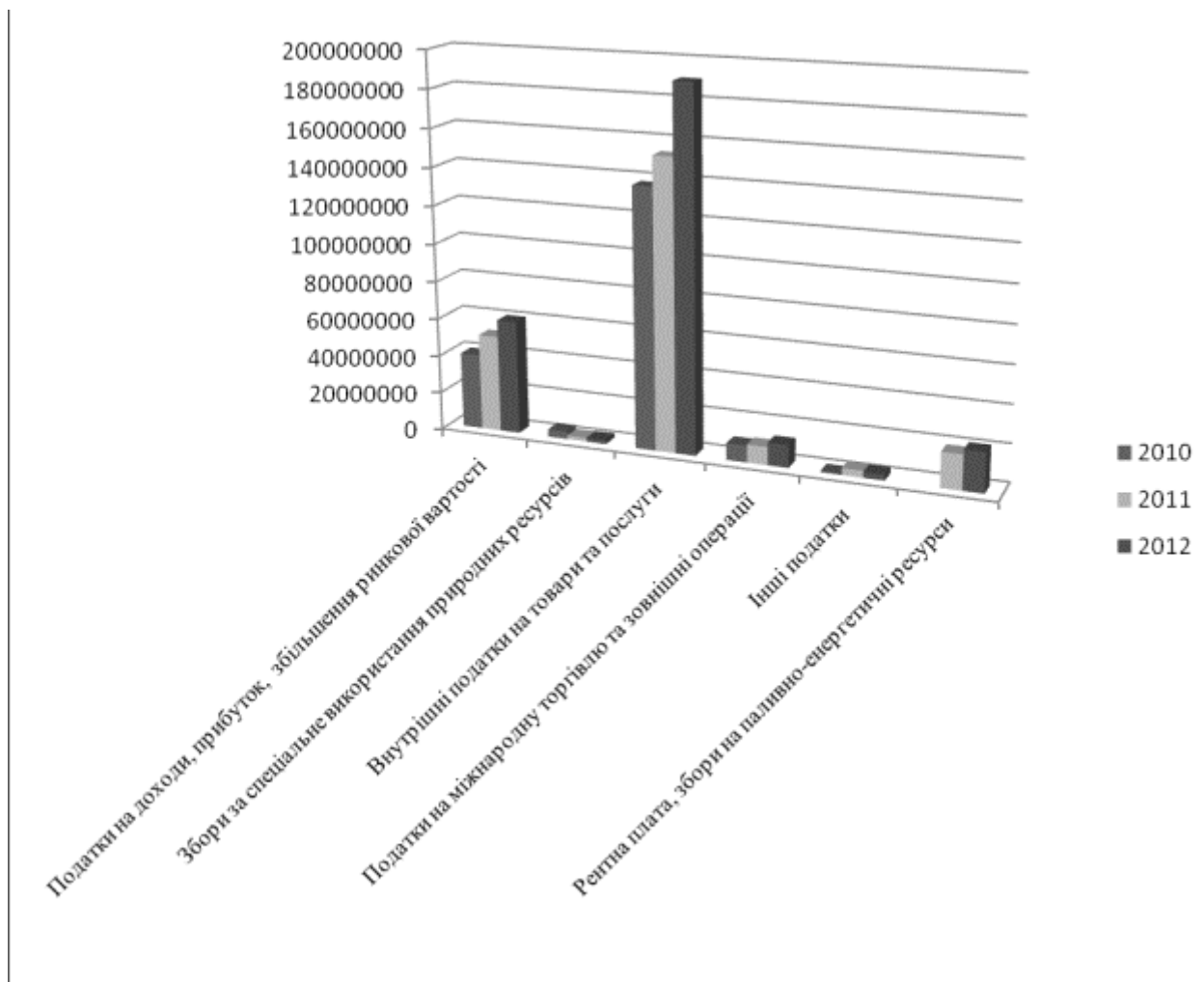

Рис 1. Динаміка податкових надходжень Державного бюджету у 2010-2012рр

2012 р. порівняно з 2011р. характеризується зростанням загальної суми доходів Державного бюджету на 514692273,4 тис грн., тобто на 18,22%, щодо податкових надходжень, то їх сума збільшилась на 50752605,5 тис. грн. (21,33%) порівняно з попереднім роком, а саме сума податків на доходи, податків на прибуток, податків на збільшення ринкової вартості зросла на 17,83%, сума зборів за спеціальне використання природних ресурсів зросла на 12,87%, сума внутрішніх податків на товари і послуги збільшилась на 24,21%, сума податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції - на 24,96%, і лише сума інших податків, до складу яких входять екологічний податок, збір на розвиток виноградарства садівництва і хмелярства, збір за користування радіочастотним ресурсом України, податки і збори не віднесені до інших категорій зменшилась по відношенню до 2011 р. на 543302,1 тис. грн. тобто на 14,96%.

Враховуючи важливість значення податкових надходжень в бюджеті, ми вважаємо, що дотримання єдиного підходу у виконанні податкових зобов'язань та мобілізації доходів бюджету в поєднанні з єдиним підходом у визначенні відповідальності за формування державних фінансових ресурсів і належне, ефективне, економне їх використання, має сприяти формуванню

дієвого та прогресивного механізму мобілізації доходів бюджетів України [3].

Серед основних заходів щодо збільшення податкових надходжень можна запропонувати такі:

1) основним податковим платежам необхідно надати більшої еластичності в плані диференціації ставок податків, скорочення пільгового оподаткування, гармонізації податків на споживання з податками на особисті доходи і прибутки підприємств. Мається на увазі, що податки повинні доповнювати один одного з метою досягнення рівномірного податкового навантаження, оптимального перерозподілу коштів між окремими соціальними групами і територіями;

2) кардинальних змін заслуговує чинний в Україні порядок справляння податків на споживання; тут йдеться передусім про податок на додану вартість, із якого майже 50% платників мають пільги, що деформує вартісні пропорції в доходах громадян і може мати негативні соціальні наслідки. На нашу думку, необхідно якомога більше скоротити число пільгових категорій з одночасним зниженням ставки податку на додану вартість;

3) податок на прибуток підприємств недостатньою мірою виконує регулятивні функції, для їх підвищення необхідно диференціювати ставки залежно від розміру отриманого підприємством прибутку, маючи на увазі, що ступінь диференціації не повинен бути надто великим;

4) з огляду на світовий досвід потребує вдосконалення амортизаційна політика в Україні: передбачене законодавством оподаткування капітального доходу від індексації вартості основних фондів, недостатньо диференційована шкала норм прискореної амортизації для основних фондів третьої групи, застосування понижувального коефіцієнту амортизаційних відрахувань, спроби узаконити перерахування до бюджету частини амортизації - все це значно гальмує реальні інвестиції;

5) досвід розвинених країн переконує, що пільги найчастіше надаються на умовах податкового кредиту. Виходячи з цього можна запропонувати впорядкування податкових пільг в Україні: пільги не повинні бути особистими (надаватися окремим платникам), вони повинні мати цільовий характер. Суми, отримані підприємствами від відрахувань із податкової бази, а також зменшення податкового зобов'язання мають розглядатися як субсидії і використовуватися на законодавчо встановлені цілі [4].

Однак, варто пам'ятати, що пошуки збільшення доходів бюджету необхідно поєднувати, у першу чергу, з упорядкуванням державних видатків, створенням дієвого механізму стимулювання економії, ефективного управління та використанням бюджетних ресурсів.

Отже, для того, щоб бюджетна політика в Україні дійсно стала ефективною, необхідно вжити дієвих заходів щодо формування дохідної частини державного бюджету, який би дозволяв у повному обсязі і на належному рівні фінансувати всі законодавчо визначені видатки і, таким чином, сприяти і економічному розвитку, і вирішенню нагальних соціальних

проблем, які існують сьогодні у державі. Тому, існує необхідність принципової зміни орієнтирів фінансової політики в Україні, і насамперед – бюджетно-податкової політики як однієї з її найголовніших складових. Це стосується збалансованості показників державного бюджету; недопущення зростання податкового навантаження на економіку; створення сприятливих умов для розвитку виробництва, приватного підприємництва, через скорочення рівня тінізації капіталу; підвищення ефективності бюджетних програм шляхом аналізу результативних показників, які характеризують рівень їх виконання; створення стабільної податкової системи, яка б забезпечувала ефективне функціонування економіки країни.

Список використаних джерел

1. Барановська І.В. Проблеми реформування податкової системи у умовах кризи / І.В. Барановська // Актуальні проблеми економіки.- 2009.-№8.- С.193-197.
2. Бовтенко Т.А. Прибутковий податок із громадян. Досвід розвинутих країн / Т.А. Бовтенком // Фінанси України. - 2011. - №10. - с.97-99
3. Островецький В.І. Формування податкових надходжень бюджету в умовах трансформації економіки України: автореферат / В.І. Островецький. - К.: Науково-дослідний фінансовий інститут при МФУ, 2008. - 20 с.
4. Петрович Й. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України // Банківська справа: зб. наук. праць. - 2009. - № 6. - С. 43-49.